

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่จะอยู่ด้วยกันในสังคมได้อย่างมีความสุขนั้น จะต้องประกอบไปด้วยบุคคลที่มีคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม ซึ่งคุณธรรม (virtue) เป็นสภาพของคุณงามความดีทางความประพฤติและจิตใจ โดยมีพื้นฐานมาจากศาสนา แสดงออกจนชินเป็นบุคลิกลักษณะนิสัย เช่น ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การมีความเมตตา กรุณา ส่วนจริยธรรม (ethics) เป็นเส้นบรรทัดฐานที่กล่อมเกล่าให้บุคคลมีหลักในการประพฤติทางกาย วาจา และใจ อย่างมีคตินกจริยธรรมจึงเป็นเกณฑ์กำหนดการกระทำของบุคคล ที่จะช่วยเหลือบุคคลในสังคมให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข (อุดมรัตน์ สงวนศิริธรรม, 2547) ในขณะที่ปัจจุบันสังคมมีความเจริญทางวัตถุมากขึ้นมีการเปลี่ยนแปลงของค่านิยม ทำให้การดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมมีการดิ้นรนแข่งขันเพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการ ยึดผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม ส่งผลกระทบต่อคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมให้เสื่อมถอยลง เช่น เรื่องของการขาดความรับผิดชอบ การเฉยเมยต่อความรู้สึกละเมิดตาสงสารและความไม่ซื่อสัตย์ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2539; ทิพาพันธ์ ศศิธรเวชกุล, 2541) สังคมจึงต้องการบุคคลที่มีคุณธรรมจริยธรรม เพราะเมื่อบุคคลมีคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงามก็จะมีการแสดงออกโดยการมีพฤติกรรมจริยธรรมต่อผู้อื่นอย่างเหมาะสม

พยาบาลเป็นบุคลากรในระบบบริการสุขภาพที่ถูกต้องคาดหวังว่าต้องมีคุณธรรมจริยธรรมที่เหมาะสมเพราะต้องปฏิบัติต่อผู้ที่มีความเจ็บป่วย มีความทุกข์ทรมานทั้งร่างกายและจิตใจ พยาบาลจึงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในการดูแลสุขภาพของมนุษย์ที่ต้องสัมผัสโดยตรงอย่างใกล้ชิดกับบุคคลผู้ซึ่งมีความรู้สึกนึกคิด มีการเรียนรู้ รับรู้ มีความจำ มีการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ที่แตกต่างออกไป (Dodge, 1969) การให้บริการพยาบาลจึงต้องประกอบด้วยองค์ความรู้จากศาสตร์ในวิชาชีพและศาสตร์ในสาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการพยาบาลอย่างมีศิลปะ พร้อมด้วยคุณธรรมจริยธรรมดังคำปฏิญาณตนของฟลอเรนซ์ นิงดิงเกล เมื่อ 100 ปีก่อนที่กล่าวถึงคุณค่าของพยาบาลที่ควรมีบุคลิก ลักษณะประจำตัวคือ การมีความเมตตา กรุณา การแต่งกายสุภาพ มีความน่าไว้วางใจและมีความซื่อสัตย์ (Beth, Tina, & Managen, 1994) รวมทั้งการที่สภาการพยาบาลได้ออกข้อบังคับว่าด้วย

เรื่องข้อจำกัด และเงื่อนไขการประกอบวิชาชีพการพยาบาลและผดุงครรภ์และการรักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพ พ.ศ. 2530 ในมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติวิชาการพยาบาลและการผดุงครรภ์ พ.ศ.2528 และฉบับที่ 2 พ.ศ. 2540 ซึ่งได้ระบุว่า (ผู้ประกอบวิชาชีพการพยาบาล การผดุงครรภ์ หรือการพยาบาลและการผดุงครรภ์ จะต้องรักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของสภาการพยาบาล) (สภาการพยาบาล, 2540) สิ่งเหล่านี้ทำให้พยาบาลต้องปฏิบัติงานอย่างมีคุณธรรมจริยธรรม ให้สอดคล้องและเป็นไปตามข้อบังคับดังกล่าว ประกอบกับการกำหนดจรรยาบรรณของสมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นหลักความประพฤติที่ทุกคนต้องปฏิบัติตาม (สภาการพยาบาล, 2540)

นอกจากนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2546 มาตรา 52 บัญญัติไว้ว่า “ชนชาวไทยย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับบริการสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน และผู้ยากไร้มีสิทธิได้รับบริการรักษาพยาบาลจากสถานบริการสาธารณสุขของรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายตามที่กฎหมายบัญญัติ และการให้บริการสาธารณสุขของรัฐต้องเป็นไปอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ โดยจะต้องส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชนมีส่วนร่วมเท่าที่จะกระทำได้” และมาตรา 82 บัญญัติไว้ว่า “รัฐต้องจัดและส่งเสริมการสาธารณสุขให้ประชาชนได้รับบริการที่ได้มาตรฐานและมีสิทธิภาพอย่างทั่วถึง” (สภาร่างรัฐธรรมนูญ, 2540) ซึ่งทำให้พยาบาลต้องให้บริการอย่างมีความยุติธรรมและเสมอภาคกัน มีคุณธรรมและเป็นที่พึงพอใจของผู้รับบริการโดยใช้หลักจริยธรรมในการให้บริการพยาบาล

หลักจริยธรรมพื้นฐานที่พยาบาลต้องตระหนักเมื่อให้บริการ แก่ผู้รับบริการตามแนวคิดของ ฟรายด์ และจอห์นสโตน (Fry & Johnstone, 2002) ซึ่งประกอบไปด้วยการกระทำสิ่งที่ดีและเป็นประโยชน์ (beneficence) และการไม่ทำในสิ่งที่ไม่ดีหรือเป็นอันตราย (non – maleficence) ความยุติธรรมหรือความเสมอภาค (justice) การเคารพความเป็นอิสระ (respect for autonomy) การบอกความจริง (veracity) และความซื่อสัตย์ (fidelity) นอกจากนี้ยังมีจรรยาบรรณพยาบาลซึ่งสมาคมพยาบาลได้กำหนดขึ้นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2528 และได้ประกาศจรรยาบรรณพยาบาลฉบับที่ 2 ซึ่งได้ปรับปรุงแก้ไขจากฉบับแรก เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการในปัจจุบัน ภายใต้กระแสของโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่ผู้รับบริการมีความรู้ ความคิดเห็น วัฒนธรรม ความต้องการทางด้านสุขภาพที่หลากหลาย ตามเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัยและให้สอดคล้องกับกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2546 โดยมีข้อความจรรยาบรรณพยาบาล 9 ด้านดังนี้ ด้านพยาบาลรับผิดชอบต่อประชาชน ผู้ต้องการการพยาบาลและบริการสุขภาพ ด้านพยาบาลประกอบอาชีพด้วยความเมตตา กรุณาเคารพในคุณค่าของชีวิต ความมีสุขภาพดีและความผาสุกของเพื่อนมนุษย์ ด้านพยาบาลมีปฏิสัมพันธ์ทางวิชาชีพกับผู้รับบริการ ผู้ร่วมงานและประชาชน

ด้วยความเคารพในศักดิ์ศรี และสิทธิมนุษยชน ด้านพยาบาลยึดหลักความยุติธรรมและความเสมอภาคในสังคมมนุษย์ ด้านพยาบาลประกอบอาชีพโดยมุ่งหวังความเป็นเลิศ ด้านพยาบาลพึงป้องกันอันตรายต่อสุขภาพและชีวิตของผู้รับบริการ ด้านพยาบาลรับผิดชอบในการปฏิบัติให้สังคมเกิดความเชื่อถือว่าไว้วางใจต่อพยาบาล และต่อวิชาชีพพยาบาล ด้านพยาบาลพึงร่วมในการทำความเจริญก้าวหน้าให้แก่วิชาชีพการพยาบาล และด้านพยาบาลพึงรับผิดชอบต่อตนเองเช่นเดียวกับรับผิดชอบต่อผู้อื่น (สมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย, 2546) การประกาศใช้จรรยาบรรณพยาบาลถือได้ว่าสมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทยได้ตระหนักในความรับผิดชอบต่อทางจริยธรรมของพยาบาล เพื่อให้การประกอบอาชีพมีมาตรฐานสูงขึ้น ดังที่ ลออ หุตางกูร (2528) กล่าวไว้ว่า “ความสำเร็จและความล้มเหลวในการรักษาจรรยาบรรณของพยาบาลเป็นสาเหตุยิ่งใหญ่ที่จะก่อให้เกิดดิคุณหรือความเสื่อมเสียมาสู่วิชาชีพ หลักวิชาและความรู้ความชำนาญในเทคนิคต่างๆ ย่อมไร้คุณค่าใดๆ เมื่อพยาบาลขาดมนุษยธรรมในการให้บริการ” ดังนั้นพยาบาลจึงต้องปฏิบัติงานโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักจริยธรรมและหลักจรรยาบรรณเป็นสำคัญ เพื่อการแสดงพฤติกรรมจริยธรรมที่เหมาะสม

การแสดงพฤติกรรมจริยธรรมของพยาบาลเป็นการแสดงออกอย่างมีหลักการ โดยผ่านกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลและการตัดสินใจที่สืบพื้นฐานความรู้ สติปัญญาและคุณธรรม เพื่อพิจารณาว่าสิ่งใดควรทำและสิ่งใดไม่ควรกระทำ การแสดงพฤติกรรมจริยธรรมจะส่งผลต่อภาพลักษณ์ของวิชาชีพที่น่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับไว้วางใจ เกิดความปลอดภัยของผู้รับบริการ มีความเป็นวิชาชีพที่สวส่งตามที่คาดหวัง ถูกต้องตามกฎหมาย และเป็นการหลีกเลี่ยง รวมทั้งลดปัญหาทางจริยธรรมส่งผลให้พยาบาลรอดพ้นจากข้อร้องเรียนต่าง ๆ ได้

จากรายงานของคณะอนุกรรมการจริยธรรมของสภาการพยาบาล ได้มีข้อมูลการร้องเรียนด้านพฤติกรรมจริยธรรมของพยาบาลในปี พ.ศ.2541-2544 รวม 49 เรื่อง และมีแนวโน้มมากขึ้นเรื่อยๆ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมด้านมารยาท กริยาวาจาการสื่อสาร และการให้ข้อมูล (สภาการพยาบาล, 2545) ข้อมูลเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการเกิดปัญหาของพยาบาลในด้านพฤติกรรมจริยธรรมตามหลักจริยธรรมพื้นฐาน จากปัญหาดังกล่าวอนุกรรมการจริยธรรมสภาการพยาบาลได้ศึกษาพฤติกรรมจริยธรรมของพยาบาลตามจรรยาบรรณวิชาชีพใน 4 ภาคของประเทศไทยโดยสุ่มภาคละ 1 จังหวัด และส่งตัวแทนจังหวัดละ 20-25 คน ออกเยี่ยมสำรวจพฤติกรรมจริยธรรมของพยาบาลโดยการสังเกต พูดคุย ในสถานีนอนมัย โรงพยาบาลชุมชน โรงพยาบาลศูนย์ และวิทยาลัยพยาบาล ผลการศึกษาพบว่าปัญหาพฤติกรรมจริยธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับมารยาท กริยาวาจา ท่าทีที่แสดงต่อผู้รับบริการ การให้ข้อมูลข่าวสารที่ไม่ชัดเจนหรือล่าช้า รวมถึงการปฏิบัติการที่ไม่เคารพสิทธิของผู้รับบริการ (วรรณวิไล จันทราภา, 2545) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุรรัตน์ พรวัฒนกุล (2542) ที่ศึกษาเรื่องพฤติกรรมจริยธรรมของพยาบาลวิชาชีพใน

จังหวัดนนทบุรี พบว่า พฤติกรรมจริยธรรมของพยาบาลอยู่ในระดับต่ำในด้านความเมตตา กรูณา ภาวะการณ์ดังกล่าวแสดงถึงการมีความบกพร่องของพฤติกรรมจริยธรรมของพยาบาลและความจำเป็นต้องพัฒนาพฤติกรรม จริยธรรมดังกล่าวของ จินนระรัตน์ ศรีภัทรภิญโญ (2546) ที่ว่าพยาบาลเป็นบุคลากรด้านสาธารณสุขที่สำคัญที่ต้องได้รับการพัฒนาด้านพฤติกรรมจริยธรรมเพื่อให้เกิดการสร้างวัฒนธรรมการดูแลของผู้รับบริการที่ดี โดยเฉพาะพยาบาลที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลชุมชน ที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรในการปฏิบัติงานที่จะเอื้อให้เกิดการแสดงพฤติกรรมจริยธรรมที่เหมาะสม

โรงพยาบาลศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นโรงพยาบาลชุมชนขนาด 30 เตียง มีแผนกผู้ป่วยในจำนวน 1 หอ ให้บริการผู้ป่วยรวมทุกประเภท จากการสำรวจข้อมูลอุบัติการณ์ความเสี่ยงในการปฏิบัติการพยาบาลแก่ผู้รับบริการปี 2545 พบข้อมูลจำนวน 5 เรื่อง ประกอบด้วยเรื่องการพูดจาไม่สุภาพ ความไม่ยุติธรรม การให้ข้อมูลไม่ครบถ้วน การให้บริการล่าช้า และการไม่ทำตามสัญญา และปี 2546 จำนวน 8 เรื่อง ประกอบด้วยเรื่องการพูดจาไม่สุภาพ ความไม่ยุติธรรม การให้ข้อมูลไม่ครบถ้วน การให้บริการล่าช้า การไม่ทำตามสัญญา การไม่เต็มใจให้บริการ การปฏิบัติไม่นุ่มนวล และการแสดงท่าทีไม่เหมาะสม (คณะกรรมการดำเนินงานการควบคุมคุณภาพ โรงพยาบาลศรีเทพ, 2546) ข้อร้องเรียนต่าง ๆ เหล่านี้ แสดงให้เห็นถึงความบกพร่องด้านการแสดงพฤติกรรมจริยธรรมของพยาบาล ซึ่งพฤติกรรมจริยธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญภายใต้มาตรฐานงานบริการวิชาชีพพยาบาล และเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้ผู้รับบริการพึงพอใจ

จากปัญหาและข้อมูลดังกล่าวผู้ศึกษาจึงมีความสนใจ และต้องการศึกษาพฤติกรรมจริยธรรมของพยาบาลตามการรับรู้ของผู้รับบริการแผนกผู้ป่วยใน โรงพยาบาลศรีเทพที่เป็นรูปธรรม เพื่อจะได้นำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการหาโอกาสการพัฒนาและส่งเสริมพฤติกรรมจริยธรรมของพยาบาลในหน่วยงานให้สามารถแสดงพฤติกรรมที่ถูกต้อง เหมาะสม ตามจรรยาบรรณพยาบาลเพื่อให้มีคุณภาพตรงตามความต้องการของผู้รับบริการในสังคมและป้องกันการร้องเรียนในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมจริยธรรมของพยาบาลตามการรับรู้ของผู้รับบริการแผนกผู้ป่วยในโรงพยาบาลศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

คำถามของการศึกษา

พฤติกรรมจริยธรรมของพยาบาลตามการรับรู้ของผู้รับบริการแผนกผู้ป่วยในโรงพยาบาลศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ทั้งโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับใด

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาการรับรู้พฤติกรรมจริยธรรมของพยาบาลตามการรับรู้ของผู้รับบริการแผนกผู้ป่วยใน โรงพยาบาลศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2547 – 31 ธันวาคม 2547

นิยามศัพท์

พฤติกรรมจริยธรรมของพยาบาล หมายถึง การแสดงออกของพยาบาลโดยผ่านการใช้วิจารณญาณในการพิจารณาเหตุผลว่าอะไรถูก อะไรผิด และสามารถแยกแยะความถูกต้องจากความไม่ถูกต้องได้ด้วยความคิด มีการตัดสินใจเลือกที่จะกระทำหรือไม่ ซึ่งวัดโดยแบบวัดพฤติกรรมจริยธรรมที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้นตามหลักจรรยาบรรณพยาบาลของสมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย พ.ศ.2546

ผู้รับบริการผู้ป่วยใน หมายถึง ผู้ที่นอนพักรักษาในแผนกผู้ป่วยใน โรงพยาบาลศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ในระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2547 ถึง 31 ธันวาคม 2547 โดยมีระยะเวลาอนพักในโรงพยาบาลอย่างน้อย 1 วัน (24 ชั่วโมง)